

УДК: 658:330.33.011

Єлецьких С. Я., Петрищева К. Г.

МІНІМІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНИХ РИЗИКІВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ КОЕФІЦІЄНТНОГО АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКУ

У процесі діяльності підприємства виникає ситуація, коли на рахунках у банках з'являються тимчасово вільні кошти, тобто кошти, які немає необхідності найближчим часом витратити на оплату поточних платежів, оплати заборгованості по кредиту тощо. Такі кошти можуть приносити доход у вигляді відсотка, якщо їх вкласти на депозит у банку, але іноді банківський вклад може не принести доходу, а навіть і завдати збитків діяльності підприємства, тому необхідно враховувати всі ризики у банківській діяльності.

Під час вкладення підприємством коштів на депозит виникають наступні ризики: процентні – ризики, пов'язані з можливістю зміни відсоткової ставки та втрати частини нарахованих процентів; валютні – ризик різкого коливання курсу валют; політичні; економічні; ризик зміни економічного стану банку, тобто зміна рівня його надійності.

Жоден із суб'єктів господарювання не може вплинути на вищенаведені ризики, їх треба враховувати, вкладаючи кошти. Якщо фізична особа має можливість отримати кошти у разі банкрутства банку через «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», то юридична особа отримає свій вклад в останню чергу після задоволення вимог кредиторів, виплати заробітної плати, виплати вкладникам-фізичним особам. Таким чином, ризик зміни економічного стану банку можливо мінімізувати, якщо провести оцінку його діяльності перед вкладенням коштів.

Дослідженню теоретико-методологічних та практичних аспектів оцінки та управління надійністю комерційних банків присвячено роботи західних і вітчизняних вчених. Так, Т. Васильєва, С. Леонов, О. Афанасьєва пропонують метод визначення рівня ризику банкрутства на основі прогнозного індикатора кризи [1]; В. Вовк, Ю. Дмитрик [2] розглядають методику стресс-тестування та пропонують власні рекомендації. Існують інші підходи для оцінки надійності банків: рейтингова система оцінки діяльності банків «CAMELS» [3, 4], економічні нормативи діяльності банків [5].

Визначення прогнозного індикатора кризи, розрахунок стану банків за допомогою рейтингових систем оцінки є достатньо суб'єктивними і їх неможливо використовувати стороннім вкладником для оцінки діяльності банку, економічні нормативи діяльності банку потребують для розрахунку додаткових показників, що недоступні для звичайних користувачів. Отже, необхідно обрати для характеристики діяльності банку такі показники, що нададуть змогу вивчити його діяльність використовуючи дані фінансової звітності і будуть простими та зрозумілими для вкладників.

Метою дослідження є розробка найбільш прийнятної для потенційних вкладників методики оцінки фінансового стану банків.

Для аналізу діяльності банків, в які планується вкладати кошти, слід розрахувати показники ефективності діяльності банку, фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності [6]. Розглянемо характеристику наведених показників.

По-перше, необхідно розрахувати показники ефективності діяльності банку:

- норма прибутку на капітал (рентабельність капіталу) – показує ефективність використання власного капіталу, співвідношення чистого прибутку до капіталу (оптимальним вважається значення 15–40 %);
- рентабельність активів – використовується для загальної оцінки ефективності використання активів комерційного банку (співвідношення чистого прибутку до активів, оптимальним вважається значення показника на рівні 1–4 %);
- чистий спред – дозволяє оцінити різницю між рівнем процентних доходів і процентних витрат, віднесених до залишків виданих позик і залучених на платній основі депозитів (повинен бути не менше 1,25 %);

- чиста процентна маржа – дозволяє оцінити здатність банку утворювати чистий процентний дохід, використовуючи загальні активи (оптимальним значенням показника є 4,5 %. Зменшення процентної маржі сигналізує про загрозу банкрутства. Основними причинами зменшення процентної маржі є: зниження процентних ставок за кредитами; подорожчання ресурсів; скорочення питомої ваги дохідних активів у загальному їх обсязі; хибна процентна політика).

По-друге, розраховуємо показники, що характеризують фінансову стійкість:

- коефіцієнт надійності – співвідношення власного капіталу до залучених коштів, показує рівень залежності банку від залучених коштів (повинен бути не менше, ніж 5 %);

- коефіцієнт фінансового важеля – співвідношення зобов'язань банку до капіталу, розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку (нормативне значення від 1 до 20);

- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу – розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків (повинен бути не менше 10 %);

- коефіцієнт захищеності власного капіталу – співвідношення капіталізованих активів і власного капіталу, показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно). Банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 25 % капіталу банку (це обмеження не поширюється: на приміщення, в яких розміщуються підрозділи банку, що виконують банківські операції; майно, яке перейшло до банків у власність на підставі реалізації прав заставодержателя; майно набуто банком з метою запобігання збиткам за умови відчуження його банком протягом одного року з моменту набуття права власності на нього);

- мультиплікатор капіталу банку – ступінь покриття активів власним капіталом, відношення активів до власного капіталу (чим більше, тим вище ступінь ризику банкрутства, нормативне значення від 12 до 15).

Показники ліквідності:

- коефіцієнт миттєвої ліквідності – показує можливість банку погашати «живими» грошми з коррахунків і каси зобов'язання за всіма депозитами (не менше 20 %);

- коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку – характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами "(оптимальне значення б не менше 100 %, тобто всі зобов'язання банку повинні повністю покриватися наявними активами, включаючи низьколіквідні).

Показники, що характеризують ділову активність банку:

- коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів, розраховується як питома вага залучених коштів у загальних пасивах (оптимальне значення 0,8–0,85);

- частка зобов'язань банку в активах – масштаби діяльності банку щодо залучення зовнішніх джерел, розраховується, як співвідношення зобов'язань до активів (повинен бути не менше 80 %, якщо менше, то це говорить про більш високу фінансову стійкість, але меншу ділову активність).

Використовуючи вищенаведені показники, проведемо кількісну оцінку діяльності трьох банків: АТ «Брокбізнесбанк», ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку», АКБ «Приватбанк». Підсумки розрахунків наведено в табл. 1. Також, у табл. 2 розглянемо зміну деяких найважливіших показників фінансової звітності.

Проаналізувавши діяльність трьох комерційних банків на основі запропонованих коефіцієнтів, можливо побачити, що найбільш відповідають нормативним значенням показники діяльності АКБ «Приватбанк». Такі показники, як: рентабельність капіталу та активів не відповідають вимогам, але це не свідчить про негативний стан діяльності, адже усі інші коефіцієнти відповідають нормативним значенням та відбувається зростання активів, ресурсної бази та прибутку. ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку» можна віднести до менш надійних банків, оскільки більшість розрахованих коефіцієнтів, що характеризують його стан, мають негативну тенденцію. Аналіз показників АТ «Брокбізнесбанк» дає змогу зробити висновок про негативний стан у діяльності банку, більшість його показників не відповідає нормативам і постійно зменшується. Свідченням загрози банкрутства АТ «Брокбізнесбанк» є те, що значення показників чистий спред та чиста процентна маржа не тільки знижуються, менше за нормативні показники, але й набувають від'ємного значення у 2013 році.

Таблиця 1

Розрахункові значення коефіцієнтів по банкам

Назва банку	АКБ «Приватбанк»					ПАТ «ВБР»				АТ «Брокбізнесбанк»				
Значення коефіцієнтів на початок періоду														
Назва коефіцієнтів	2009	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Ефективність діяльності банку														
1. Норма прибутку на капітал (рентабельність капіталу)	15,76%	8,63%	11,53%	8,51%	8,38%	0,82%	1,00%	6,14%	8,22%	3,02%	2,07%	2,23%	0,96%	0,02%
2. Рентабельність активів	1,61%	0,95%	1,21%	0,98%	0,89%	0,26%	0,24%	1,41%	0,63%	0,49%	0,32%	0,33%	0,12%	0,003%
3. Чистий спред	3,57%	3,93%	5,06%	6,18%	6,46%	6,51%	7,83%	9,39%	8,01%	1,03%	2,51%	2,77%	1,90%	-1,78%
4. Чиста процентна маржа	4,98%	3,76%	5,12%	5,47%	4,67%	5,68%	5,83%	4,98%	3,43%	2,54%	2,14%	2,65%	1,05%	-0,43%
Показники, що характеризують фінансову стійкість														
1. Коефіцієнт надійності	0,14	0,13	0,13	0,14	0,17	0,50	0,33	0,28	0,10	0,27	0,20	0,20	0,17	0,24
2. Коефіцієнт фінансового важеля	8,78	8,08	8,55	7,67	8,42	2,13	3,22	3,34	12,10	5,13	5,46	5,69	6,95	4,80
3. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів (достатність капіталу)	0,10	0,11	0,10	0,12	0,11	0,32	0,24	0,23	0,08	0,16	0,15	0,15	0,13	0,17
4. Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,18	0,15	0,15	0,12	0,14	0,14	0,15	0,24	0,28	0,30	0,28	0,28	0,30	0,25
5. Мультиплікатор капіталу банку	9,78	9,08	9,55	8,67	9,42	3,13	4,22	4,34	13,10	6,13	6,46	6,69	7,95	5,80
Показники ліквідності														
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,20	0,23	0,23	0,19	0,27	0,31	0,28	0,21	0,33	0,22	0,21	0,21	0,24	0,08
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	1,11	1,12	1,12	1,13	1,12	1,58	1,31	1,30	1,08	1,19	1,18	1,18	1,14	1,21
Ділова активність банку														
1. Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	0,71	0,83	0,83	0,82	0,62	0,63	0,71	0,81	0,75	0,60	0,77	0,75	0,75	0,73
2. Частка зобов'язань банку в активах	0,90	0,89	0,90	0,88	0,89	0,68	0,76	0,77	0,92	0,84	0,85	0,85	0,87	0,83

Таблиця 2

Динаміка деяких показників фінансової звітності

Період	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
Назва показника	АКБ «Приватбанк»				
Активи	80 165 465	104 398 412	113 437 222	145 118 473	172 428 712
Власний капітал	8 195 683	11 502 264	11 879 967	16 746 978	18 300 761
Зобов'язання банку	71 969 781	92 896 148	101 557 255	128 371 495	154 127 951
Прибуток (збиток) банку	1 291 776	993 103	1 370 179	1 425 816	1 532 760
Назва показника	ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку»				
Активи		348 890	471 767	1 442 311	4 741 236
Власний капітал		111 493	111 701	332 076	361 969
Зобов'язання банку		237 397	360 065	1 110 235	14 008 671
Прибуток (збиток) банку		912	1 120	20 375	29 760
Назва показника	АТ «Брокбізнесбанк»				
Активи	14 204 031	15 239 813	15 825 643	18 940 271	16 927 723
Власний капітал	2 316 502	2 359 696	2 366 908	2 381 875	2 919 052
Зобов'язання банку	11 887 529	12 880 117	13 458 735	16 558 395	14 008 671
Прибуток (збиток) банку	70 013	48 893	52 807	22 848	518

Розглянемо пропозиції по банківських вкладах для юридичних осіб у вищевказаних банках [8]. Так, якщо підприємець вкладатиме кошти на рік, то ставка відсотків річних у «Приватбанку» складе – 20 %, у АТ «Брокбізнесбанк» – 23 %, у АКБ «Всеукраїнський банк розвитку» 22 %. Отже, якщо рішення про вкладення коштів буде прийматися підприємцем тільки враховуючи відсоткову ставку, то розміщення коштів на депозит відбудеться в АТ «Брокбізнесбанк». Проведений нами аналіз дає змогу визначити, що найбільш безпечно вкласти кошти на депозит у АКБ «Приватбанк», навіть за менш низької доходності, але це дасть змогу зменшити ризик неповернення коштів.

ВИСНОВКИ

Більшість юридичних осіб стикається у своїй діяльності із проблемою розміщення тимчасово вільних коштів. Найбільш розповсюдженим напрямком розміщення є вкладення коштів на депозит. У наш час банки пропонують безліч депозитних програм, серед яких важко зробити правильний вибір. За цих умов доречно звертати увагу не тільки на високу відсоткову ставку за депозитом, але й враховувати фінансовий стан банку, в який вкладатимуться кошти, оскільки вклад, повинен принести не тільки високий доход у вигляді процентів по депозиту, але й бути найменш ризиковим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильєва Т. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогнозного індикатора кризи / Т. Васильєва, С. Леонов, О. Афанасьєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 11 – С. 22–28.
2. Вовк В. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник НБУ. – 2013. – № 3. – С. 20–25.
3. Бабкіна І. Досвід зарубіжних країн щодо рейтингової оцінки діяльності банків / І. Бабкіна // Вісник НБУ. 6 2010. – № 12. – С. 31–33.
4. Постанова Правління НБУ № 171 від 08.05.2002 Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS.
5. Постанова № 368 від 28.08.2001 Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні.
6. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
7. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] / – Режим доступу http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.
8. Інформація щодо відсоткових ставок по банках України [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://banker.ua/deposits/>.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2014 р.